

STRATEGII DE FORMARE A COMPORTAMENTULUI POZITIV LA COPII

*MARIA MIHAILOVA, lector superior
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Summary: The present article synthesized the problem of efficiently using methods of organizing training activities and developing behavioral experience: skill, exercise, educational situation, educational requirement.

Pentru ca maturii să-și îndeplinească datoria lor educațională, ei trebuie să știe care calități umane sunt necesare copiilor pentru a-și putea dirija viața de sine stătător, ce aptitudini și valori, ce cunoștințe și abilități trebuie să dobândească pentru a deveni capabili să trăiască o viață demnă de Om. Educația pentru toate timpurile constituie cel mai important fenomen al vieții spirituale a societății avînd drept scop transmiterea din generație în generație a experienței social-culturale, normelor și valorilor.

În acest proces complex și dinamic cu multe necunoscute, pedagogii sau părinții se confruntă cu întrebarea: cum să procedeze în raport cu cel educat în situații concrete, cum să-l

influențeze pentru ca el să devină dornic de a cunoaște, sîrguincios, responsabil, harnic etc., adică se gîndesc la metodele educației.

În pedagogia contemporană se evidențiază metodele orientate spre formarea cunoștințelor, metodele direcționate prioritar spre formarea obișnuințelor, și metodele orientate spre corecția și stimularea comportamentului. Nu se pune la îndoială importanța explicației, convingerii, adică forței cuvîntului în asimilarea cunoștințelor în domeniul relațiilor social-morale, normelor, regulilor de comportament uman. Bineînțeles, cuvintele pot aprinde și însufleți, însă este necesar ca cel care ascultă să aibă sufletul deschis față de ele. Este cunoscut faptul că explicarea normelor de comportare nu produce schimbările pe care le dorim. Copilul are nevoie de a învăța anumite deprinderi, abilități și forme de conduită.

Personalitatea umană există, se manifestă și se dezvoltă în activitate (cognitivă, valoric-orientată, de muncă, artistică, de joc, de comunicare etc.) în cadrul căreia are loc constituirea anumitei experiențe de *atitudini* față de lumea obiectelor, fenomenelor, față de valorile vieții materiale și spirituale. *Atitudinea* poate fi concepută ca o *legătură reală, autentică stabilită de om în raport cu obiectele lumii înconjurătoare* – legătura „Eu”-lui personalizat și a obiectului (persoană, eveniment, fenomen, normă etc.). Fiind un produs al conștiinței, atitudinea se exprimă în emoții, judecăți, acțiuni, poziții ale omului în raport cu realitatea.

Aderăm la opinia L. Malencova care consideră că, atitudinea există, se manifestă și se descoperă în trei forme: rațională, emoțională și comportamental-acțională. *Forma rațională* cuprinde sfera conștiinței personalității, noțiunile, reprezentările despre lucruri, fenomene, valori, înțelegerea sensului vieții în toate manifestările ei. *Forma emoțională* presupune perceperea oricărei acțiuni și fapte prin prisma construcției emoționale a personalității, sentimentelor trezite de fenomenele lumii înconjurătoare. *Forma comportamental-acțională* este reprezentată printr-un anumit tip de acțiuni și fapte (conștientizate), apărute în baza cunoștințelor despre lume, aprecierii lor emoționale [2].

Cele menționate ne conduc spre ideea că dacă dorim să educăm, asigurînd formarea experienței, cunoștințelor, viziunilor și valorilor, emoțiilor, voinței, comportamentului discipolilor, noi trebuie să-i implicăm în activitate, deoarece numai prin interacțiunea activă cu mediul ambiant, îndreptată spre cunoașterea, transformarea lui și, concomitent, spre perfecționarea propriei personalități subiectul activității se formează și se dezvoltă. În procesul educației diferite forme de activitate constituie condiția de bază și mijlocul de formare și dezvoltare a personalității: a educa înseamnă a implica în activitate, a organiza o activitate dezvoltativă variată.

În procesul activității se formează diverse reacții la influențele mediului înconjurător, se stabilesc stereotipuri comportamentale, reacții obișnuite stabile care întărindu-se și îmbinîndu-se

între ele creează complexe întregi, ce duc la formarea caracterului. Psihologii au demonstrat pe cale științifică conexiunea faptă – obișnuință – caracter. Pentru educație este important ca obișnuințele, stereotipurile comportamentale să fie formate în mod conștient, special orientat.

Psihologii interpretează procesul educației ca proces de *interiorizare*: transfer de cunoștințe, norme, valori exterioare în planul intern al personalității. Prin noțiunea de “interiorizare” se explică mecanismul formării personalității în procesul educației. Omul vede, percepe acțiunile, comportamentul altora, le imită, reproduce modelele, asimilează, dobândind pentru sine ceva din mediul socio-cultural exterior, schimbându-se calitativ sub aspect psihologic. Pe acest temei devine posibil procesul invers – de *exteriorizare-transpunerea* din planul interior în cel exterior, în cadrul activității interumane.

În această ordine de idei, metodele ce țin de *organizare a activității și formare a experienței comportamentale* sunt de o importanță deosebită. Menirea acestei grupe de metode este de a influența asupra sferei comportamental-acțiionale, de a-i învăța anumite deprinderi, abilități și forme de conduită, de la acțiunile cele mai simple pînă la acte sociale conștiente. Fundamentul acestor metode îl constituie experiența nemijlocită a oamenilor acumulată în activitatea lor practică. Experiența pozitivă de comportare se formează pe calea organizării corecte sub aspect pedagogic a activității educaților în baza unor legități specifice:

- activitatea educă dacă ea are semnificație personală pentru cei educați (A. Leontiev);
- poziția educaților trebuie să fie una activă și funcțiile lor să fie schimbate (fiecare va evolua în rol de executor și organizator);
- dirijarea activității celor educați trebuie să fie flexibilă, corespunzătoare situației pedagogice concrete [1].

„Instrumente de muncă” specifice, care asigură formarea comportamentului social includ: *deprinderea, cerința pedagogică, exercițiul, situația educațională*.

O deosebită importanță, în primele etape ale educației și dezvoltării copiilor, are deprinderea lor cu anumite modele comportamentale.

Deprinderea – organizarea executării regulate a acțiunilor de către educați în scopul transformării lor în forme obișnuite de comportare. Dat fiind faptul că obișnuințele devin însușiri stabile și reflectă orientările conștiente ale personalității, este foarte important de a le cultiva la elevi.

Aplicarea acestei metode presupune respectarea unor condiții pedagogice:

- idee clară despre ceea ce trebuie învățat, deoarece dacă discipolii nu conștientizează importanța anumitor acțiuni, obișnuirea este posibilă numai în baza supunerii oarbe;
- prescrierea unui anumit mod de acțiune se va exprima printr-o regulă clară și scurtă („Salută colegul, el se va saluta cu tine”);

- numărul acțiunilor specifice anumitei forme comportamentale va fi minimal pentru o anumită perioadă de timp, accesibil pentru educați;
- demonstrarea modelului comportamental va fi însoțită de formarea atitudinii pozitive față de el (comparați modul de aranjare a rechizitelor pe bancă în așa fel, ca să treziți la copil dorința de a se schimba spre bine);
- formarea deprinderii necesită timp, graba nu va conduce spre succes;
- utilizarea tehnologiilor ludice sunt binevenite în cazul când scopurile activității nu sunt atractive pentru copii, procesul obținerii lor este plictisitor, însoțit de senzații neplăcute [3].

Din primele zile de școală copiii sînt deprinși cu multe lucruri: de a-și organiza locul său de muncă, a distribui timpul, a comunica cu învățătorul, copiii etc.

Aplicarea metodei nominalizate depinde de vârsta copilului, condițiile educației. Nu este întotdeauna cazul, de exemplu, a înainta în mod direct în fața copiilor sarcina de a stăpîni un anumit model comportamental. Pedagogul în acest caz, astfel organizează activitatea copiilor, ca ei repetînd-o cu plăcere, involuntar, în mod liber se obișnuiesc cu forma dorită de comportament. Uneori este nevoie de a înainta în mod direct sarcina în fața elevilor (să fie politicoși, amabili, disciplinați). Există și a treia cale, cînd este posibil, de a provoca pe elevi să cultive la sine o anumită calitate personală (modestie, stăpînire de sine, bunătate etc.).

Un efect educațional semnificativ are deprinderea exersată în cadrul activității care stimulează pe copil să îndeplinească benevol regulile de conduită.

Deprinderea presupune și controlul permanent, binevoitor, cointerestat, al pedagogului față de discipolii săi, identificarea și analiza dificultăților care apar, modalităților de soluționare ale acestora, îmbinat în mod obligator cu autocontrolul.

Formele de comportament social, care au devenit obișnuite elevilor, sunt flexibile și ușor se manifestă în diferite situații, adecvat circumstanțelor, „îmbracînd”, moduri specifice de acțiune.

Un mijloc eficient de obișnuire cu modele comportamentale prezintă regimul de viață și activitate a copiilor. Lipsă regimului bine stabilit, respectat nu poate fi compensată prin metodele convingerii. Regimul strict cu siguranță formează stereotip dinamic, care stă la baza formării obișnuințelor.

Deprinderea este strîns legată de metoda exercițiului, însă dacă baza deprinderii prezintă stăpînirea de către copil aspectului procesual al activității, atunci exersarea o face personal semnificativă. Activitatea efectuată de către copil apare aici, în unitatea obiectivelor și structurii operaționale, ca un exercițiu în a face ceea ce trebuie.

Exercițiul ca metodă de educație prezintă repetarea multiplă, consolidarea și perfecționarea mijloacelor de acțiune ca fundament stabil al comportamentului. Rezultatul

metodei exercițiului o constituie formarea modalităților stabile de comportare, obișnuințelor, caracterului discipolilor.

Există o dependență directă între frecvența, volumul exercițiilor și rezultatele obținute: îndeplinirea frecventă a exercițiilor asigură sporirea nivelului dezvoltării calităților formate. Această dependență poate fi rectificată de particularitățile personalității discipolului. Diferiți discipoli au nevoie de un număr diferit de exerciții pentru a-și forma calități de același nivel: în cazul când pentru unii sunt suficiente câteva exersări, alții solicită zeci și chiar sute de încercări. Numărul de repetare a exercițiului variază și în dependență de complicitatea acțiunilor în curs de formare. Este clar de asemenea că pentru a forma deprinderi și obișnuințe stabile trebuie începută exersarea cât mai devreme, deoarece cu cât e mai tânăr organismul, cu atât mai repede se înrădăcinează obișnuințele în el (K. Ușinski).

Exercițiul se sprijină pe deprindere, fiind în strânsă legătură cu ea și se realizează prin dispoziție, îndeplinirea rolului în activitatea comună. Exercițiul ca instrument profesional al educatorului îi permite organizarea diferitor activități ale celor educați, mobilizându-i spre participarea activă. Bunăoară, exersarea are loc atunci când copiii merg în marș turistic, pregătesc concert și evoluează pe scenă; când participă în conferință, iau cuvântul la întrunire – întotdeauna când sînt implicați într-o activitate dezvoltatoare, bogată în conținut. Deprinderea, exercițiul sînt eficiente în cazul, în care se sprijină pe motive pozitive ale activității și la rîndul său se formează în baza lor.

În viața reală al comunității școlare se nasc în mod constant situații în care se supune testării întregul sistem de relații educaționale. A depista această situație, a demasca conflictul, este în stare fiecare pedagog. Cu toate acestea, de multe ori el nu poate aștepta acest concurs de împrejurări, ci creează în mod special un astfel de mediu extern care trezește la elevi o stare psihică, reprezentările, sentimentele, motivele, stimulează acțiunile. Aceste condiții pedagogice special organizate se numesc *situații educaționale*.

În esență, acestea sunt exerciții în condițiile situației de liberă alegere. Copilul este pus în situație de a face o alegere din mai multe variante posibile: să profite singur de privilegii, să dea loc la altul, să păstreze tăcerea, să spună adevărul etc. Căutînd o cale de ieșire din situația creată de către pedagog copilul reexaminează, reinterpretează și rearanjează comportamentul său, îl aduce în conformitate cu noile cerințe, condiții schimbătoare ale activității și comunicării. În această ordine de idei căutarea soluției de ieșire din situație creată de către pedagog - este un exercițiu de comportament moral, care necesită includerea nu numai rațiunii dar și a inimii.

La fel de importantă în acest proces este cerința pedagogică, care presupune respectarea de către discipoli a anumitor norme de comportare, reguli, legi, tradiții acceptabile în societate și în grup. Cerința poate să exprime totalitatea regulilor de comportament social, sarcini reale,

indicații concrete privitor la executarea acțiunilor etc. Cerințele pot fi *directe* (ordin, indicație, instrucție) și *indirecte* (sfat, aluzie, rugămintă, recomandare, sugerare). Cerințele educative se conțin în regulile de comportare a elevilor, în Statutul școlii, în regimul zilei instituției educative. Prezența cerințelor nu semnifică violență, autoritarism, cum s-ar părea la prima vedere. Toți oamenii se subordonează cerințelor, inclusiv și elevii.

Cerință pedagogică ar trebui nu numai să anticipeze dezvoltarea personalității, dar și să devină o cerință a educatului față de sine însuși. Este esențial să se respecte măsura în formularea unor cerințe pentru copii. K. Ushinski a scris pe acest subiect: „Învățați-vă copilul să se supună cerințelor simple, fără a restrânge independența sa, nici prin numărul lor, nici prin dificultatea, și puteți fi sigur că el ușor se va supune și noilor reglementări. Dacă veți constrânge copilul cu un număr mare de reguli, veți nevoi să încalce una sau alta dintre ele, și singuri veți fi vinovați, dacă deprinderile altoite nu vor prinde rădăcini, și veți pierde ajutorul acestei forțe educative enorme” [4, p. 397].

Sintetizând cele prezentate mai sus putem conchide că includerea copiilor în activitate creează condiții pentru acțiunile lor, în conformitate cu normele și regulile de comportament social. Activitatea oferă copiilor dobândirea experienței practice a relațiilor interpersonale. Nu este suficient să oferim copilului informație despre reguli și norme comportamentale, deoarece aceasta nu produce schimbările dorite. Este nevoie de timp, de metode care influențează sfera comportamental-acțională în condițiile manifestării atitudinii pozitive față de acestea.

Referințe bibliografice:

1. STUPACENCO, L., ZOLOTARIOV, E., MIHAILOV, M., CIOBANU, L. *Manual de pedagogie*. Bălți: Presa Universitară Bălțeană, Vol.3. 2008. 190p. ISBN (978-9975-931-13-7).
2. МАЛЕНКОВА, Л. *Воспитание в современной школе: Книга для учителя и воспитателя*. Москва: Издательский Дом «Ноосфера», 1999. 298p.
3. ПОДЛАСЫЙ И. П. *Педагогика*. Процесс воспитания. Москва: Владос, 2000. 255p. ISBN 5-691-00174-4.
4. УШИНСКИЙ К.Д. *Собрание сочинений*. Т.6. Москва, 1990. 397 p.